

ידיעון הביטחון הסוציאלי בעולם

גיליון מס' 8 | תמוז תשע"ז, יולי 2017

מאת ד"ר ז'ק בנדלק

פתח דבר

ידיעון הביטחון הסוציאלי בעולם – נייר מידע שמפרסם מינהל המחקר והתכנון של הביטוח הלאומי מדי רבעון – מציג את החדשות בתחום מדיניות הביטחון הסוציאלי במדינות שונות לנוכח האתגרים החברתיים שבהן. גיליון מס' 8 מתמקד בירידה המפתיעה בתוחלת החיים שנצפתה לאחרונה בכמה מדינות במערב. חשוב לעקוב אחר השינוי כדי לראות אם מדובר בתחילתה של מגמה או בתיקון חד-פעמי.

קריאה נעימה,
פרופ' דניאל גוטליב
סמנכ"ל מחקר ותכנון

עד 120? כבר לא בטוח: תוחלת החיים ב-2015 ירדה במעט שינוי זה עשוי להקטין את הגירעון האקטוארי של הביטחון הסוציאלי

המומחים חלוקים: האם מדובר בתפנית במגמה הרב שנתית או בתיקון זמני? לראשונה זה יותר מ-20 שנה תוחלת החיים בארצות הברית ובאירופה נמצאת בירידה. בחודשים האחרונים, רשויות הסטטיסטיקה בכמה מדינות במערב עדכנו את נתוני האוכלוסייה ומאפייניה הדמוגרפיים לשלוש השנים האחרונות, והופתעו לגלות כי מגמת העלייה בתוחלת החיים נעצרה ואף התחילה לרדת – לגברים ולנשים כאחד.

ארה"ב: המרכז הלאומי לנתוני בריאות (National Center for Health Statistics) עדכן את גיל התמותה של גברים – מ-76.5 ב-2014 ל-76.3 ב-2015, ושל נשים מ-81.3 ל-81.2. ירידה חריגה זאת מוסברת בעלייה בתמותה ממחלות לב, סרטן ומחלת האלצהיימר.

הפעם האחרונה שחלה ירידה בתוחלת החיים בארצות הברית היתה בשיא משבר האיידס ב-1993. ברוב השנים שחלפו ממלחמת העולם השנייה, תוחלת החיים עלתה בהדרגה – חוץ מירידה ב-1980, בעקבות התפרצות חמורה של שפעת.

אנגליה: המכון לחקר התמותה (Institute's Continuous Mortality Investigation), מעדכן את נתוני התמותה על-פי נתוני הפטירות של הלשכה הלאומית לסטטיסטיקה (Office of National Statistics): תוחלת החיים של גבר בן 65 ירדה מ-22.8 שנה ב-2013 ל-22.2 ב-2015, ושל אישה בגיל הזה מ-25.1 ל-24.1.

המכון הבריטי מציין כי יותר מ-140,000 אנשים בני 65 או יותר מתו בחורף של 2016 – עלייה של 11% לעומת החורף של 2015, אז מתו 126,000 איש. בשלוש השנים האחרונות נרשמה עלייה חריגה של 21% בתמותה ממחלות לב.

צרפת: הלשכה הלאומית לסטטיסטיקה (Institut National de la Statistique) עדכנה אף היא את גיל התמותה: תוחלת החיים של גברים ירדה מ-79.2 ב-2014 ל-78.9 ב-2015, ושל נשים מ-85.4 ל-85.0 בין אותן שנים.

מומחי דמוגרפיה בצרפת מעלים שתי השערות לתופעה זו: התפרצות של שפעת בחורף-2015-2014 שגרמה למותם של 24,000 אנשים בני 65 ויותר, וגל החום בקיץ 2015 שגבה אף הוא קורבנות בנפש וגרם לעלייה בשיעור התמותה.

לירידה בתוחלת החיים השלכות רבות על מערכות הביטחון הסוציאלי, ובראשן הקטנת הגירעון האקטוארי של הביטחון הסוציאלי במדינות המערב ובייחוד של תשלומי הפנסיה, הוצאות הבריאות ושירותי הסיעוד. באנגליה לדוגמה, פרסם העיתון הכלכלי Financial Times במאי 2017 מאמר שהתבסס על ניתוח חברת הייעוץ הפיננסי PwC, ובו צוין כי "השינוי בתוחלת החיים מבטיח הפחתה של 310 מיליארד ליס"ט בגירעון הפנסיוני". אין ספק שהמומחים לדמוגרפיה ואקטואריה במדינות המערב יצטרכו לעקוב אחרי מגמה זו ולתקן במידת הצורך את תחזיות הריבוי הטבעי וההזדקנות האוכלוסייה.

הידעתם?

במדינות המערב, הביטוח הלאומי מנפיק מספר אישי לכל מבוטח במקום להשתמש במספר תעודת הזהות

הסוגיה נראית טכנית אבל היא גם מהותית: מספר מזהה ייעודי לביטוח הלאומי הפך בכמה מדינות במערב לכלי יעיל לאבטחת מידע רגיש ולמימוש זכויות המבוטחים.

במאמר שפורסם בגיליון האחרון של כתב העת International Social Security Review של ארגון ISSA, נטען כי מספר מזהה אישי הוא "נורמה טכנית ומשפטית המשמשת לא רק כמנגנון למעקב וניטור אלא גם כמכשיר הכרחי למימוש הזכויות החברתיות".

מספר מזהה אישי לביטוח הלאומי נמצא בשימוש בכמה מדינות במערב כגון צרפת, אנגליה, קנדה וארצות הברית. גם ארגונים בינלאומיים (למשל European Union ו-International Labour Organization) ממליצים למדינות החברות בהם לעשות שימוש במספר מזהה.

קנדה: מספר מזהה של תשע ספרות (social insurance number) מונפק לכל אדם הרוצה לעבוד במדינה המבוטח על ידי הביטוח הלאומי הממשלתי. גם תושבים ארעיים (כמו עובדים זרים וסטודנטים מחו"ל) מקבלים מספר מזהה עם תאריך תוקף.

צרפת: מספר ביטוח לאומי (numéro de sécurité sociale) של 13 ספרות ואותיות מונפק למבוטח בעת הרישום לביטוח הלאומי הממשלתי. מספר זה משמש את המבוטח בכל פניותיו למערכת הביטחון הסוציאלי ובעיקר לצורך קבלת השירותים והקצבאות.

אנגליה: מספר מזהה (national insurance number) של תשע ספרות ואותיות נדרש בכל המגעים בין המבוטח לבין רשויות המס והביטוח הלאומי.

ארה"ב: מספר של תשע ספרות (social security number) מונפק על ידי המוסד הפדרלי לביטחון סוציאלי, והוא משמש לרישום הכנסות העובדים בביטוח הלאומי ולקבלת קצבאות ושירותים שונים ממוסדות הממשלה.

פינלנד ממשיכה ליזום שינויים במערכת הביטחון הסוציאלי **התקופה המרבית לתשלום דמי האבטלה תופחת מ-500 ל-400 ימים**

לאחר שהנהיגה תוכנית של תשלום קצבה בסיסית לכל (אוניברסלית), ממשלת פינלנד יזמה השנה רפורמה מקיפה בתשלום דמי אבטלה. הרפורמה תוחל בהדרגה במהלך השנה ובמסגרתה יעשו שלושה שינויים: מקבלי דמי אבטלה יועברו למערכת הפנסיה, תקופת הזכאות לדמי אבטלה תקוצר, ותנאי הזכאות לדמי אבטלה יוחמרו.

העברת מקבלי דמי אבטלה מבוגרים למערכת הפנסיה: ב-2016, כ-35,000 מובטלים היו בני יותר מ-60, 15% בהם לא עבדו כלל בחמש השנים האחרונות. מ-1 ביוני 2017 מובטלים אלו זכאים לפנסיה (pension assistance) בסכום אחיד של 760 אירו לחודש עד שיגיעו לגיל הפרישה (65 שנה).

קיצור תקופת הזכאות לדמי אבטלה: התקופה המרבית לתשלום צומצמה מ-500 ל-400 ימים למי שעבד שלוש שנים לפחות לפני שנעשה מובטל, ול-300 ימים למי שעבד במשך פחות משלוש שנים. תקופת ההמתנה לתשלום דמי אבטלה הועלתה מ-5 ל-7 ימים.

החמרת תנאי הזכאות: עד סוף 2017, הממשלה מתכננת להטיל מגבלות חמורות על מובטל שאינו מחפש עבודה באופן פעיל: עליו לצבור 12 בקשות עבודה בכל שלושה חודשים ולהגיש בתקופה זו מדי שבוע לשירות התעסוקה דוח על התקדמות חיפושי העבודה. אם לא יעשה כן, תשלום דמי אבטלה יופסק ל-60 יום.

חופשת לידה: 105 יום בישראל לעומת 480 יום בשוודיה **המודל השוודי: חופשת הלידה שווה לשני ההורים**

בישראל: החל ב-1 בינואר 2017 הוארכה **תקופת הלידה וההורות** (בעבר – **חופשת הלידה**) והורחבו הזכויות של האב **בתקופת הלידה**. מעתה, האם זכאית לדמי לידה בעבור 15 שבועות (105 ימי זכאות) במקום 14 שבועות עד כה. חופשת הלידה של אב תהיה 7 ימים רצופים לפחות (במקום 21 ימים שהיו עד כה). כמו כן, אב יוכל לצאת לחופשת לידה ל-7 ימים עם בת זוגו, על חשבון ימי הזכאות של בת הזוג. למרות שיפורים אלו בתנאי הזכאות לחופשת לידה, ישראל עדיין רחוקה מהמודל השוודי לחופשת לידה.

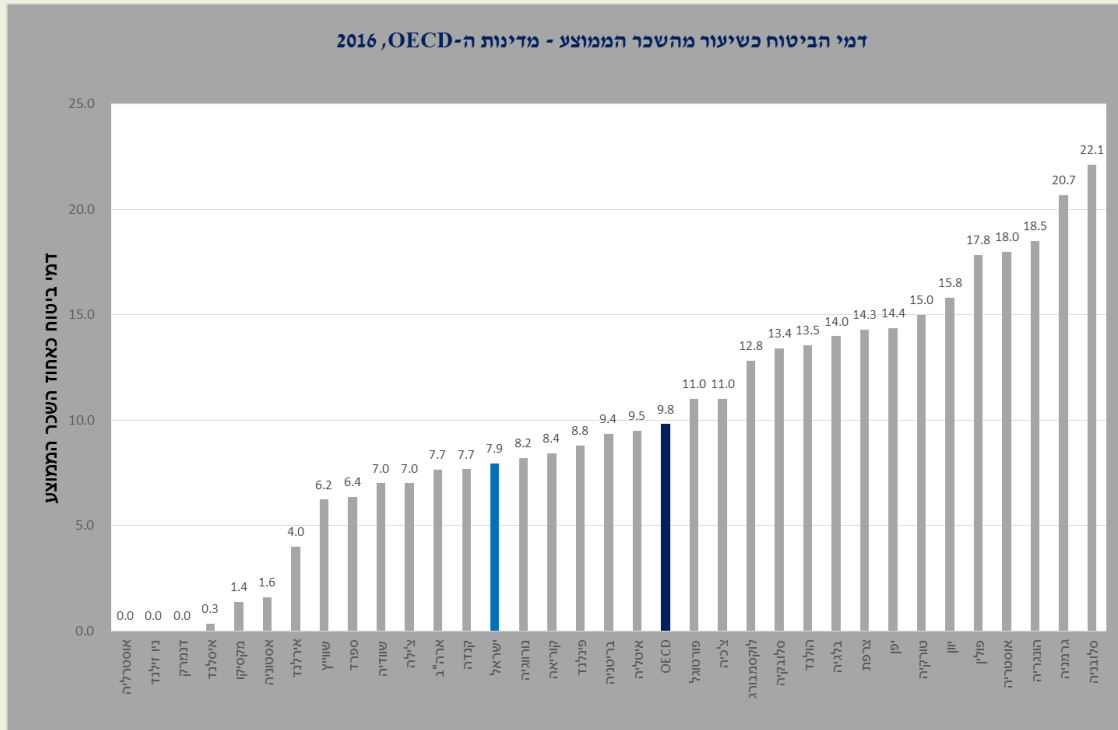
בשוודיה: חופשת הורות בתשלום (parental benefit) ניתנת למשך 480 ימים או 68 שבועות. ההורים יכולים לחלוק ביניהם את החופשה שווה בשווה – 240 יום כל אחד, או לצאת לחופשת לידה ביחד לתקופה של עד 30 ימים ולנצל את המכסה שנותרה להם כרצונם.

גובה דמי הלידה ל-390 הימים הראשונים הוא 80% השכר האחרון (לעומת 100% בישראל); התשלום ליתרת הימים (90 יום) הוא סכום קבוע ואחיד של 19 אירו ליום.

המספרים מספרים: ישראל בעולם

דמי הביטוח בישראל כשיעור מהשכר הממוצע – מהנמוכים במדינות ה-OECD

ברוב מדינות המערב ניכוי דמי הביטוח משכר העובד הוא אחד המקורות למימון מערכת הביטוח הסוציאלי. שיעור דמי הביטוח הוא מדד המבטא את היקף דמי הביטוח שגובה המדינה מן השכר ברוטו של העובד במהלך השנה. לאחרונה פרסם ה-OECD דוח עדכני על נתוני ההכנסות ממיסים (Taxing Wages 2017) המאפשר להשוות את שיעור דמי הביטוח על העובד השכיר בין 34 המדינות החברות בארגון.

נתוני ה-OECD ל-2016 משווים את דמי הביטוח המנוכים משכיר המשתכר לפי השכר הממוצע במשק: בישראל הם מהווים כ-7.9% מהשכר הממוצע לעומת 9.8% בממוצע במדינות ה-OECD, והיא מדורגת במקום ה-21 מ-34 מדינות ה-OECD. הנתונים העדכניים ל-2016 מראים ששיעור דמי הביטוח נע בין אפס ל-22.1% (סלובניה). שלוש מדינות אינן גובות דמי ביטוח מהעובד (אוסטרליה, דנמרק וניו-זילנד) ושלוש מדינות גובות דמי ביטוח בשיעורים נמוכים במיוחד (איסלנד, מקסיקו ואסטוניה).

מקורות

- פרסומי מינהל המחקר והתכנון של הביטוח הלאומי:
<http://www.btl.gov.il/Publications/Pages/default.aspx>
- OECD Data
- MISSOC: *The EU's Mutual Information System on Social Protection*
- Social Security Administration (SSA) and International Social Security Association (ISSA): *Social Security Programs Throughout the World*
- ISSA : *Social Security Country Profiles*
- ILO : *Social security inquiry database*
- European Commission : *European Social Policy Network*
- European statistics (Eurostat) : *Social protection statistics*